

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва та бізнесу
Кафедра фундаментальних та спеціальних дисциплін

Федчишин Сергій Володимирович
Податкова система України та особливості її функціонування в умовах
воєнного стану
Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи
ФМСчм-21
С.В. Федчишин

(підпис)

Науковий керівник
к.е.н., доцент Дерманська Л.В.

(підпис)

ЗМІСТ

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	6
1.1. Становлення податкової системи в Україні.....	6
1.2. Принципові засади функціонування податкової системи України в умовах трансформацій.....	13
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	18
2.1. Ефективність податкової системи у контексті адміністрування податкових платежів.....	18
2.2. Зміни податкової системи України у воєнний час та їхній зв'язок з податковими пільгами.....	26
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	31
3.1. Міжнародний досвід повоєнного відновлення податкової системи для України.....	31
3.2. Напрями зміцнення податкової безпеки через ефективне функціонування податкової системи в умовах воєнного стану.....	37
Висновки.....	44
Список використаних джерел.....	47

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Умови воєнного стану стали безпрецедентним викликом для податкової системи України, оскільки забезпечення стабільних та достатніх бюджетних надходжень є критичним для фінансування оборонного сектору, підтримки соціальної сфери та відновлення інфраструктури. Військова агресія призвела до суттєвих трансформацій економічного середовища, зокрема скорочення виробництва, зміни структури зайнятості, релокації бізнесу та зниження платоспроможності платників податків. Це актуалізує потребу в адаптації механізмів податкового регулювання, перегляді податкових преференцій, спрощенні адміністрування та забезпеченні фіскальної стійкості держави. Науковий аналіз особливостей функціонування податкової системи у період воєнного стану є важливим для формування ефективної державної політики, спрямованої на підтримку економічної активності та забезпечення бюджетної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблематика функціонування податкової системи України в умовах воєнного стану привернула значну увагу науковців, економістів і фахівців у сфері публічних фінансів. Зокрема, питанням трансформації податкової політики, адаптації податкового адміністрування до кризових умов, оцінювання ефективності податкових пільг та механізмів фіскальної підтримки в період воєнних дій присвячено праці таких дослідників, як: В.М. Федосов, В.М. Опарін, І.Л. Луніна, А.І.Крисоватий, М.М. Бліхар, Л.М. Касьяненко, В.Я. Греца, О.Т. Рудник, О. Дутчак, В. Оспіщева, В. Красько, а також інших учених, які аналізують податкову систему крізь призму фіскальної стійкості та безпеки держави.

Метою кваліфікаційної роботи є комплексне наукове обґрунтування особливостей функціонування та трансформації податкової системи України в умовах воєнного стану, а також визначення напрямів її удосконалення з урахуванням потреб економічної стійкості та відновлення держави.

Поставлена мета зумовила вирішення наступних завдань:

- дослідити становлення податкової системи в Україні;

- розкрити принципові засади функціонування податкової системи України в умовах трансформацій;
- проаналізувати ефективність податкової системи у контексті адміністрування податкових платежів;
- окреслити зміни податкової системи України у воєнний час та їхній зв'язок з податковими пільгами;
- розкрити міжнародний досвід повоєнного відновлення податкової системи для України;
- окреслити напрями зміцнення податкової безпеки через ефективне функціонування податкової системи в умовах воєнного стану.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є податкова система України.

Предметом дослідження роботи є особливості функціонування, інституційні зміни та інструменти податкового регулювання в Україні в умовах воєнного стану, а також їхній вплив на економічну діяльність та бюджетну стабільність.

Методи дослідження. Під час вирішення поставлених завдань у роботі застосовано такі методи дослідження як: індукція, дедукція, аналіз, синтез, абстрагування, історичний метод, порівняльний, табличний, графічний, статистичний методи тощо.

Інформаційною базою дослідження є Податковий кодекс України, Закон України «Про правовий режим воєнного стану», закони України, що регулюють запровадження податкових пільг та спеціальних режимів під час воєнного стану, статистична інформація Державної податкової служби України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних авторів із проблематики податкової системи, фіскальної політики та економічного розвитку в умовах криз.

Наукова новизна дослідження полягає в узагальненні та поглибленому теоретико-методичному обґрунтуванні трансформацій податкової системи

України в умовах воєнного стану, а також у конкретизації механізмів її адаптації до кризових викликів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання для вдосконалення державної податкової політики, підвищення ефективності адміністрування податків та зміцнення фінансової безпеки держави у надзвичайних умовах.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження опубліковані у збірнику тез XVI та XVII студентської науково-практичної конференції «Теоретичні та практичні аспекти стійкого розвитку економіки України»

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 51 сторінка.

РОЗДІЛ 1

РОЗВИТОК ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

1.1. Становлення податкової системи в Україні

Податкова система є однією з ключових основ функціонування будь-якої держави, адже саме завдяки податковим надходженням формується фінансовий ресурс для виконання державою своїх базових функцій. У мирний час її стабільність забезпечує прогнозованість бюджетної політики, розвиток економіки та соціальної сфери. Проте з початком війни податкова система набуває принципово нового значення, адже вона стала не лише фінансовим механізмом, а й фундаментом національної безпеки, стійкості та здатності держави протистояти загрозам.

У різні історичні періоди застосовувалися різні моделі забезпечення держави фінансовими ресурсами, однак сьогодні головним інструментом цього процесу є податкова система. Вона є ключовим елементом економічної структури країни. Україна, як суверенна та демократична держава, не становить винятку: її податкова система виконує вагомую роль у формуванні державних доходів.

Пошук балансу між фіскальними потребами держави та можливостями платників податків – складне завдання, яке потребує ґрунтовного наукового аналізу. Воєнний час висуває нові вимоги: необхідність оперативного реагування на зміни, тимчасових податкових пільг для критично важливих сфер, підтримки малого та середнього бізнесу, а також створення умов для відновлення економіки після перемоги.

Крім того, податкова система у воєнний період виконує соціальну функцію: вона має сприяти збереженню робочих місць, забезпеченню мінімального рівня добробуту населення, підтримці військових та їхніх родин.

Протягом тривалого періоду наша держава прагнула створити ефективну модель податкової системи, що поступово втілюється у розвиток податкового законодавства. Усі роки незалежності нормативно-правова база в цій сфері

постійно оновлювалась, змінювалась та реформувалась. Як наслідок, сьогодні вона є міцною основою для роботи уповноважених державних органів і забезпечення їх фінансовими ресурсами.

Втім сучасні реалії ставлять перед Україною нові виклики: податкова система відчутно потерпає від наслідків запровадження воєнного стану та триваючої російсько-української війни. У зв'язку з цим виникає потреба у подальших реформах, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності економіки, зменшення рівня тінізації та збільшення реальних доходів населення – завдань, що є пріоритетними у нинішніх умовах.

Згідно з положеннями Податкового кодексу України, податок – це обов'язковий платіж до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, який справляється з платників податку. Збір (плата, внесок) є обов'язковим платежем, що сплачується до бюджету або на єдиний рахунок, за умови отримання спеціальної вигоди, у тому числі через дії державних органів, органів місцевого самоврядування чи інших уповноважених осіб на користь платників зборів.

Доцільно зазначити, що відповідно до чинного законодавства України сукупність загальнодержавних і місцевих податків і зборів, що справляються складає податкову систему України [26].

Янжун І. І. визначає, що справляння податків має на меті формування дохідної частини бюджетів на рівні, достатньому для виконання завдань і функцій держави та місцевих громад [41].

Єлинський А. В. вважає, що податки є основним джерелом покриття суспільних витрат, історично є характерними для держави як публічного територіального утворення, що потребує постійного фінансового забезпечення для свого функціонування [10].

Зокрема З. С. Варналій зазначає, що незважаючи на наявність спільних рис «податкова система», «система податків», «система оподаткування», а й просто різні поняття, різні системи, які відрізняються не тільки інституційно-організаційною структурою, але й функціональним призначенням [5, с. 15-16].

Сідельнікова Л. П та Костіна Н. М. вважають за необхідне розмежовувати поняття «податкова система», «система оподаткування», «система податків і зборів», на їхню думку, найвужчим з них є система податків і зборів, яка об'єднує обов'язкові платежі, визначені законодавством. При цьому вони вказують, що система оподаткування, крім податків і зборів, включає механізми та способи їх розрахунку й сплати, тоді як податкова система охоплює також органи, що здійснюють адміністрування податків та зборів [33].

На сьогодні в науково-навчальній літературі виділяють два підходи до сприйняття податкової системи.

Представник першого підходу Педь І. В. вважає, що податкова система — це законодавчо встановлена сукупність обов'язкових платежів, що підлягають сплаті юридичними та фізичними особами до бюджетів різних рівнів, тобто під податковою системою розуміють як сукупність податків і зборів держави.

З іншої точки зору до податкової системи включають як податки та збори, та і систему їх адміністрування. Зокрема Баранова В. Г. визначає податкову систему як сукупність податкових відносин, регламентованих нормами фінансового права, що проявляються в процесах адміністрування податків і податкових операціях [2].

Також Андрущенко В. Л. визначає податкову систему як сукупність податків і зборів, об'єднаних єдиною організаційною структурою і нормативно-правовою базою [1].

Узагальнюючи підходи науковців, можна зазначити, що більшість українських дослідників трактують поняття «податкова система» як комплекс загальнодержавних і місцевих податків та зборів, які справляються відповідно до чинного законодавства, а також як сукупність механізмів їх справляння та адміністрування.

Податкова система виступає цілісною структурою, що охоплює встановлені законом податки, збори та інші обов'язкові платежі, а також процедури їх утримання, управління та контролю. Вона включає не лише нормативно-правові положення, що визначають порядок запровадження та

сплати податкових платежів, але й інституції, які відповідають за їх акумуляцію, а також принципи і методи оподаткування, спрямовані на забезпечення фінансових потреб держави та органів місцевого самоврядування.

Процес формування податкової системи України здійснювався в умовах складного становлення державності та нестачі практичного досвіду у сфері оподаткування як ключового інструменту соціально-економічного регулювання. Розвиток податкової системи продовжується й нині, адже триває пошук оптимальних шляхів її вдосконалення й модернізації. Це зумовлено необхідністю підвищення її ефективності в умовах подолання сучасної економічної кризи та забезпечення сталого розвитку держави.

Найчастіше цей процес систематизують в чотири етапи, однак доцільно виділити шість етапів становлення та розвитку податкової системи, який має свої особливості.

Перший етап (1991–1994 рр.) пов'язаний із становленням української державності, що зумовило необхідність формування податкової системи як ключового елементу її ефективного функціонування.

Другий етап (1994–2000 рр.) характеризується ухваленням Конституції України та приведенням податкового законодавства у відповідність до її положень, що вимагало суттєвого перегляду й упорядкування податкових норм.

Третій етап (2000–2010 рр.) відзначається формуванням сучасної нормативної бази у сфері оподаткування, насамперед шляхом прийняття Податкового кодексу України, який систематизував правила справляння податків та регламентував діяльність податкової системи на новому якісному рівні.

Четвертий етап (2010–2014 рр.) був періодом активного вдосконалення податкового законодавства та впровадження інструментів, спрямованих на пом'якшення негативних наслідків глобальної економічної кризи та зміцнення фіскальної стабільності.

П'ятий етап (2014–2022 рр.) зумовлений новими соціально-політичними реаліями, пов'язаними з незаконною анексією Автономної Республіки Крим

Російською Федерацією та частковою окупацією східних територій України. У цей період податкова система адаптувалася до нових умов функціонування держави.

Шостий етап (2022 р. – дотепер) розпочався з повномасштабного вторгнення Російської Федерації та окупації значної частини території України. Цей період характеризується запровадженням особливих механізмів справляння та адміністрування податків в умовах війни, адаптацією фіскальної системи до надзвичайних викликів та необхідністю забезпечення стабільних бюджетних надходжень для потреб оборони й виживання держави.

Становлення податкової системи України є складним, багатоаспектним і тривалим процесом, який продовжується й нині. У сучасних умовах податкова система має виконувати роль ефективного інструмента подолання економічної кризи та стимулювання соціально-економічного розвитку держави, що зумовлює необхідність її постійного вдосконалення та модернізації.

Аналіз практики функціонування податкової системи України, а також наукових праць, присвячених проблемам її реформування, свідчить про відсутність єдиного підходу щодо напрямів та механізмів подальших змін. Попри це, можна окреслити низку векторів, щодо яких простежується науковий консенсус. Зокрема, низка дослідників наголошує на важливості забезпечення ефективного податкового адміністрування та контролю. Інші акцентують увагу на необхідності впровадження принципів передбачуваності та прозорості у процесі реформування, що є цілком обґрунтованим та логічним кроком для зміцнення стабільності економічної системи [6, 24].

У сучасних умовах залишаються певні аспекти, яким приділено недостатньо уваги. Зокрема, йдеться про впровадження новітніх технологій з метою автоматизації податкових процедур, підвищення адаптивності податкової політики до динамічно змінюваних економічних умов, а також урахування впливу цифровізації бізнес-процесів на податкову сферу. Саме ці напрями, на наш погляд, мають бути суттєво посилені в подальших реформах.

Зосередження уваги на таких векторах розвитку сприятиме не лише зниженню рівня корупційних ризиків і бюрократичного тиску, а й забезпечить більш ефективне, прозоре та справедливе адміністрування податків, що є критично важливим для функціонування податкової системи в сучасних умовах.

Підсумовуючи викладене та беручи до уваги особливості функціонування української держави в умовах невизначеності, нових економічних і безпекових викликів, зумовлених глобалізацією, цифровізацією та трансформацією бізнес-моделей, можна стверджувати, що податкова система України має бути адаптована до нових реалій. [38].

Відповідні трансформаційні зміни повинні проходити наступним чином.

Запровадження сучасних електронних платформ для подання податкової звітності, декларування та сплати податків сприяє зниженню корупційних ризиків, покращує взаємодію між податковими органами та платниками податків і підвищує результативність податкового адміністрування. Водночас реалізація таких інновацій потребує модернізації наявної інфраструктури, належного рівня кіберзахисту та формування відповідної нормативно-правової бази для регулювання цифрових процесів оподаткування.

Зміна податкових ставок має потенціал спричинити суттєві економічні наслідки: їх надмірне підвищення може зумовити скорочення інвестиційної активності або посилення тінізації економіки, тоді як занадто низький рівень оподаткування обмежує можливості держави забезпечувати необхідні бюджетні потреби, особливо в умовах кризових явищ. Визначення оптимального рівня податкового навантаження є важливою передумовою забезпечення економічної стійкості.

Одним із значних викликів залишається низький рівень податкової культури серед населення та представників бізнесу. Частина платників податків не усвідомлює суспільної ролі податків або свідомо намагається уникати виконання своїх податкових зобов'язань. Тому важливим аспектом удосконалення податкової системи є проведення інформаційно-роз'яснювальної

роботи, спрямованої на підвищення рівня обізнаності щодо значення податків та їх впливу на розвиток держави.

У контексті глобалізації та зростання міжнародної економічної взаємодії постає необхідність адаптації національної податкової політики до вимог міжнародних стандартів, зокрема рекомендацій ОЕСР щодо протидії ухиленню від оподаткування та розмиванню податкової бази.

З огляду на значний обсяг податкових надходжень і складність чинної системи оподаткування, одним із ключових завдань є забезпечення ефективного адміністрування податків. Це передбачає автоматизацію процедур, удосконалення діяльності податкових органів та розвиток аналітичних інструментів для виявлення порушень і підвищення ефективності податкового контролю.

В умовах соціально-економічної нерівності особливої уваги потребує формування системи оподаткування, що забезпечує соціальну справедливість. Це включає реформування прогресивних податків, створення сприятливих умов для малих і середніх підприємств та оптимізацію податкового навантаження для соціально вразливих груп населення.

З урахуванням глобальних екологічних викликів і необхідності переходу до моделі сталого розвитку важливим напрямом податкової реформи є впровадження екологічних податків, що стимулюють підприємства до зниження рівня забруднення довкілля та раціонального використання природних ресурсів [38].

Для підвищення ефективності функціонування податкової системи України необхідно забезпечити стабільність нормативно-правового регулювання податкових відносин. Важливо, щоб запропоновані зміни та нові податкові механізми були зрозумілими, доступними для суб'єктів господарювання та не зазнавали частих і непередбачуваних коригувань, оскільки правова визначеність є ключовою умовою для формування сприятливого бізнес-середовища.

Отже, реформування податкової системи України повинно здійснюватися комплексно та з урахуванням необхідної гнучкості. Така трансформація має бути спрямована на стимулювання економічного зростання, підвищення ефективності державного управління, забезпечення соціальної справедливості та адаптацію до сучасних викликів глобалізованої економіки.

1.2. Принципові засади функціонування податкової системи України в умовах трансформацій

Податкова система України сьогодні перебуває в стані глибоких трансформацій, спричинених водночас внутрішніми економічними змінами, зовнішніми викликами та необхідністю адаптації до стандартів європейського правового простору. У цих умовах особливої ваги набувають принципові засади, на яких ґрунтується функціонування податкової системи, адже саме вони визначають її стабільність, прозорість та здатність відповідати потребам держави й суспільства.

Сучасні трансформаційні процеси — військові виклики, структурні економічні кризи, цифровізація, євроінтеграційні прагнення — зумовлюють необхідність переосмислення ролі податків як інструменту регулювання економіки.

Податкова система будь-якої держави формується на основі певних принципів, що виступають фундаментальними концептуальними положеннями, які визначають зміст податкового законодавства та окреслюють основні підходи до правового регулювання суспільних відносин у сфері оподаткування. Удосконалення податкового законодавства, а відповідно й подальший розвиток принципів оподаткування, становлять важливі завдання державної влади та є ключовими орієнтирами податкової політики країн з розвиненою економікою.

Необхідність збалансування державної податкової політики між потребою забезпечення стабільного наповнення бюджету та створенням сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності слугує основним каталізатором

трансформацій та модернізації податкової системи. Саме ця взаємодія фіскальної та стимулюючої функцій визначає вектор змін у податковому законодавстві.

Як і будь-яка інша комплексна система, податкова система ґрунтується на певній сукупності принципів, що визначають її структуру, логіку побудови та особливості функціонування в економічному середовищі.

Основні принципи оподаткування, сформульовані Адамом Смітом, вважаються класичними засадами фіскальної політики та слугують фундаментальною основою для конструювання сучасних податкових систем економічно розвинених держав. До них належать принципи пропорційності оподаткування, визначеності, зручності та справедливості, які забезпечують логічність, передбачуваність і збалансованість податкових відносин у суспільстві. (рис. 1.1).

Рис.1.1. Основні принципи оподаткування за А. Смітом

Джерело: [35]

А.Сміт зазначав, що обов'язок сплачувати податки має ґрунтуватися на принципі пропорційності, тобто внески громадян до державного бюджету повинні відповідати розміру їхнього доходу. Він підкреслював необхідність чіткого та недвозначного визначення всіх елементів оподаткування – розміру

податку, строків його сплати та способу внесення платежу, – що забезпечує прозорість і передбачуваність податкових зобов'язань для платника.

Адам Сміт також вважав, що стягнення податків має здійснюватися у період, коли це є найбільш зручним для платника, що мінімізує фінансовий та організаційний тиск на суб'єктів господарювання й населення. Поняття справедливості оподаткування він трактував крізь призму впливу податкового навантаження на матеріальне становище громадян: розмір податку, на його думку, повинен становити таку частку доходу, яка не створює надмірного тягара та не підриває фінансову спроможність платника [35].

Сформульовані Адамом Смітом принципи оподаткування виконали визначальну роль у становленні сучасних податкових систем, оскільки саме вони заклали методологічні засади, які надалі стали основою для вироблення сучасних теоретичних і практичних підходів до оподаткування, забезпечуючи їхню ефективність, справедливість і адаптованість до економічних умов.

Діючі принципи оподаткування визначені законодавством України, а саме Податковим кодексом України. Початкові основи функціонування податкової системи були закладені Законом України «Про систему оподаткування», в якому сформовані принципи побудови податкової системи:

- 1) стимулювання науково-технічного прогресу, технологічного оновлення виробництва, виходу вітчизняного товаровиробника на світовий ринок високотехнологічної продукції;
- 2) стимулювання підприємницької виробничої діяльності та інвестиційної активності;
- 3) обов'язковість;
- 4) рівнозначність і пропорційність;
- 5) рівність, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації;
- 6) соціальна справедливість;
- 7) стабільність;
- 8) економічна обґрунтованість;
- 9) рівномірність сплати;

- 10) компетенція;
- 11) єдиний підхід;
- 12) доступність [31].

Зараз вітчизняна податкова системи функціонує на основі одинадцяти принципів оподаткування (ст. 4 ПКУ):

- 1) загальність оподаткування;
- 2) рівність усіх платників податків перед законом;
- 3) невідворотність настання визначеної законом відповідальності;
- 4) презумпція правомірності рішень платника податку;
- 5) фіскальна достатність;
- 6) соціальна справедливість;
- 7) економічність оподаткування;
- 8) нейтральність оподаткування;
- 9) стабільність;
- 10) рівномірність та зручність сплати;
- 11) єдиний підхід до встановлення податків та зборів [40].

Шульга А.А., враховуючи багатовимірність змісту податків, їх комплексний характер та неоднозначну економіко-правову природу, наголошує, що кожна сфера податкових правовідносин має власну систему принципів. Учений пропонує їх умовну класифікацію на такі групи:

- економічні принципи оподаткування;
- організаційні принципи податкової системи;
- юридичні принципи (принципи податкового права). [39].

На нашу думку, основне призначення принципів оподаткування полягає саме в узгодженні двох вимог, яким має відповідати система оподаткування розвиненої країни: задоволення фіскальних потреб держави та врахування інтересів платників податків, що стимулює розвиток економіки.

Рис. 1.2. Узгодженість принципів системи оподаткування

Таким чином, принципи оподаткування виконують визначальну функцію у формуванні дієвої податкової системи, здатної водночас гарантувати фінансову стійкість держави та стимулювати економічний розвиток. Це досягається шляхом узгодження інтересів державних інституцій і платників податків, що, власне, і становить основу соціально-економічного поступу будь-якої країни.

Класичні принципи Адама Сміта – пропорційність, справедливість, визначеність і зручність – стали методологічною основою для подальшого формування більш деталізованих та комплексних принципів, закріплених у Податковому кодексі України. Принципи ПКУ розвивають і конкретизують базові ідеї Сміта, водночас враховуючи необхідність інтеграції соціальних, економічних і правових чинників, що є характерним для функціонування сучасних податкових систем.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Ефективність податкової системи у контексті адміністрування податкових платежів

Ефективне функціонування податкової системи є ключовою передумовою фінансової стабільності держави, особливо в умовах зростаючих викликів для бюджетної сфери. Податкова система виконує подвійне завдання: забезпечує формування доходів державного бюджету та створює умови для розвитку економіки через вплив на підприємницьку активність, інвестиційний клімат і податкову дисципліну. Тому рівень ефективності адміністрування податкових платежів безпосередньо визначає спроможність держави виконувати соціальні, оборонні та економічні функції.

Під ефективністю податкової системи доцільно розуміти здатність забезпечувати своєчасне, повне та прозоре надходження податкових платежів при мінімізації адміністративних витрат для держави та бізнесу. Значною мірою це залежить від якості адміністрування, оскільки ефективні процедури збору податків зменшують податкові розриви, стримують тінізацію економіки та сприяють зростанню довіри до податкових органів. У країнах з високим рівнем податкової культури та ефективним контролем бюджетні ресурси формуються передбачувано, що дозволяє уряду вести зважену бюджетну політику.

Водночас неефективне адміністрування призводить до низки негативних наслідків: недонадходжень до бюджету, зростання дефіциту, посилення залежності від зовнішнього фінансування та погіршення макроекономічної стабільності. У контексті воєнних і кризових станів такі ризики лише посилюються, адже потреби держави у фінансових ресурсах стрімко зростають. Це вимагає не лише вдосконалення податкових процедур, але й підвищення прозорості, посилення антикорупційних механізмів та модернізації системи адміністрування. [36]

Податкові надходження виступають одним із ключових механізмів забезпечення макроекономічної стабільності держави. Формуючи дохідну частину Зведеного бюджету, вони сприяють підвищенню стійкості публічних фінансів в умовах коливань фінансових ринків та забезпечують ресурсну базу для реалізації соціальних програм, розвитку інфраструктури, упровадження інструментів економічного стимулювання та інших державних пріоритетів. У такому контексті особливої ваги набуває завдання досягнення збалансованого співвідношення між рівнем фіскального навантаження та динамікою соціально-економічного розвитку.

Базовою функцією податкової системи є мобілізація фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення виконання державою її суспільних зобов'язань, тобто формування дохідної основи державного та місцевих бюджетів. Разом з тим податки та збори виконують важливу регуляторну роль, оскільки впливають на інвестиційні процеси, обсяги споживання, структуру нагромадження капіталу та механізми перерозподілу доходів у суспільстві. Таким чином, податкова політика посідає центральне місце серед інструментів державного управління економічним розвитком, визначаючи умови функціонування суб'єктів господарювання та забезпечуючи формування сприятливого середовища [37]

Таблиця 2.1

Частка податкових надходжень у доходах бюджету України
за 2022-2024 рр., млрд. грн.

Показник		Роки		
		2022	2023	2024
Податкові надходження, млрд.грн	Державний	949,4	1203,5	1647,2
	Місцевий	393,5	434,5	441,1
	Зведений	1342,9	1638,0	2088,3
Доходи бюджету, млрд.грн	Державний	1787,4	2671,9	3122,7
	Місцевий	555,1	652,6	679,5
	Зведений	2196,2	3104,3	3587,8
Частка податків у доходах бюджету, %	Державний	53,1	45,0	52,7
	Місцевий	70,9	66,6	64,9
	Зведений	61,1	52,8	87,0
Частка податків у ВВП, %	Державний	18,3	18,4	21,5
	Місцевий	7,5	6,6	5,7
	Зведений	25,8	25,0	27,2
ВВП, млрд грн		5191,0	6537,8	7658,6

Представлені у таблиці дані дають змогу оцінити динаміку податкових надходжень, доходів бюджету та їх частки у структурі зведеного, державного та місцевих бюджетів України у 2022–2024 роках. Загалом спостерігається стійка тенденція до зростання податкових надходжень, що свідчить про посилення фіскальної дисципліни та адаптацію податкової системи до умов воєнного стану.

У державному бюджеті обсяг податкових надходжень зріс з 949,4 млрд грн у 2022 р. до 1647,2 млрд грн у 2024 р., тобто майже у 1,7 раза. Така динаміка відображає ефективніші механізми адміністрування податків та потребу держави у розширенні внутрішніх джерел фінансування. У місцевих бюджетах зростання є помірнішим: з 393,5 млрд грн у 2022 р. до 441,1 млрд грн у 2024 р., що пояснюється різною інтенсивністю економічного відновлення регіонів та обмеженою податковою базою громад.

Сумарні надходження до зведеного бюджету також демонструють виражені позитивні зміни — від 1342,9 млрд грн у 2022 році до 2088,3 млрд грн у 2024 році. Це свідчить про загальне зміцнення податкового потенціалу економіки.

Аналізуючи частку податків у доходах бюджету, можна помітити її переважно стабільний характер. У зведеному бюджеті вона коливається в межах 58,1–61,1 %, що підтверджує визначальну роль податків у формуванні дохідної частини бюджету. Частка податкових надходжень у доходах державного бюджету зростає з 53,1 % до 55,3 %, тоді як у місцевих бюджетах спостерігається незначне зниження — з 70,9 % у 2022 р. до 67,0 % у 2024 р., що пов'язано зі збільшенням обсягу міжбюджетних трансфертів та падінням доходів у найбільш постраждалих регіонах.

Оцінка частки податків у ВВП демонструє поступове зростання фіскального навантаження. Для державного бюджету цей показник підвищився з 18,3 % у 2022 р. до 21,7 % у 2024 р., що є наслідком як посилення податкового контролю, так і розширення податкової бази. Для місцевих бюджетів частка залишається стабільною та коливається у межах 7,5–7,1 %.

Значне зростання ВВП України – з 5191 млрд грн у 2022 році до 7658,6 млрд грн у 2024 році – свідчить про початок відновлення економіки після шокового падіння, спричиненого повномасштабною війною. Це зростання позитивно вплинуло і на динаміку податкових надходжень.

Подані в таблиці дані демонструють стійке зростання фіскальних показників, що вказує на адаптивність податкової системи до екстремальних умов воєнного часу. Незважаючи на значні виклики, податкові надходження залишаються ключовим компонентом бюджетної системи України, забезпечуючи її фінансову стійкість та створюючи основу для подальшої економічної стабілізації та відновлення.

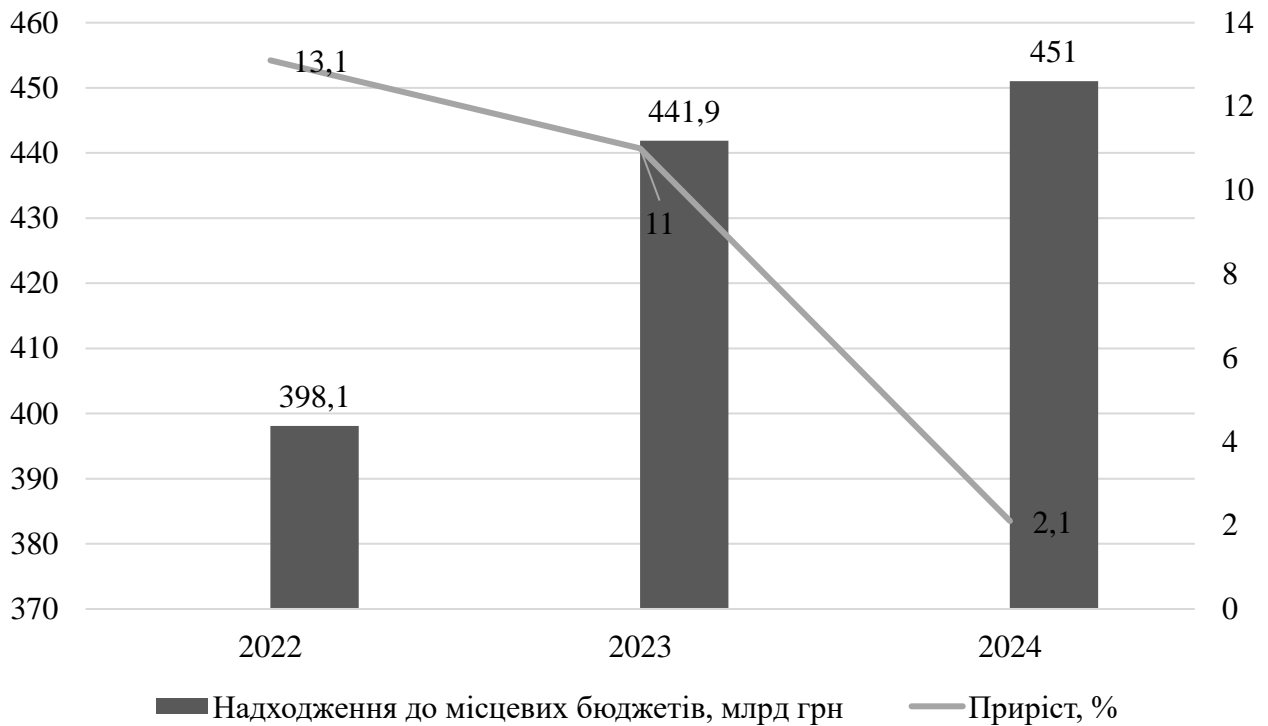
Зменшення обсягів податкових надходжень суттєво позначилося на поглибленні бюджетного дисбалансу та нарощуванні дефіциту бюджету. Ключовими детермінантами такої динаміки виступили спад ділової активності, порушення стійкості національної фінансової системи та демографічні зміни, обумовлені початком повномасштабної збройної агресії.

Структура податкових надходжень засвідчує домінування внутрішніх податків на товари та послуги, насамперед акцизного податку на підакцизну продукцію вітчизняного виробництва та на імпортовані підакцизні товари, а також податку на додану вартість як із продукції українських виробників, так і з товарів, ввезених на митну територію України. Водночас провідним джерелом формування податкових надходжень залишається податок на доходи фізичних осіб, тоді як найменший внесок у загальну структуру забезпечують рентна плата та ввізне мито.

У докризовий, довоєнний період місцеві фінанси демонстрували стале зростання, хоча темпи цього зростання виявилися суттєво чутливими до впливу зовнішніх негативних факторів, зокрема пандемії Covid-19. Військова агресія Російської Федерації створила значні ризики для формування місцевих бюджетів, що вимагало оперативної адаптації з боку органів місцевого самоврядування. Останні продемонстрували спроможність ефективно реагувати

на виклики та забезпечили виконання планових показників доходів загального фонду місцевих бюджетів.

У цілому динаміка надходжень до загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) засвідчує їх відносно стабільне зростання, попри уповільнення темпів приросту в умовах повномасштабної війни (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Динаміка надходжень до місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) у 2022-2024 рр.

Джерело: [23]

У 2022 році надходження до місцевих бюджетів становили 398,1 млрд грн. Це був складний період, позначений фінансовими та економічними викликами, однак приріст доходів залишався значним — 13,1%, що свідчить про відносну стійкість місцевих фінансів на початковому етапі повномасштабного вторгнення.

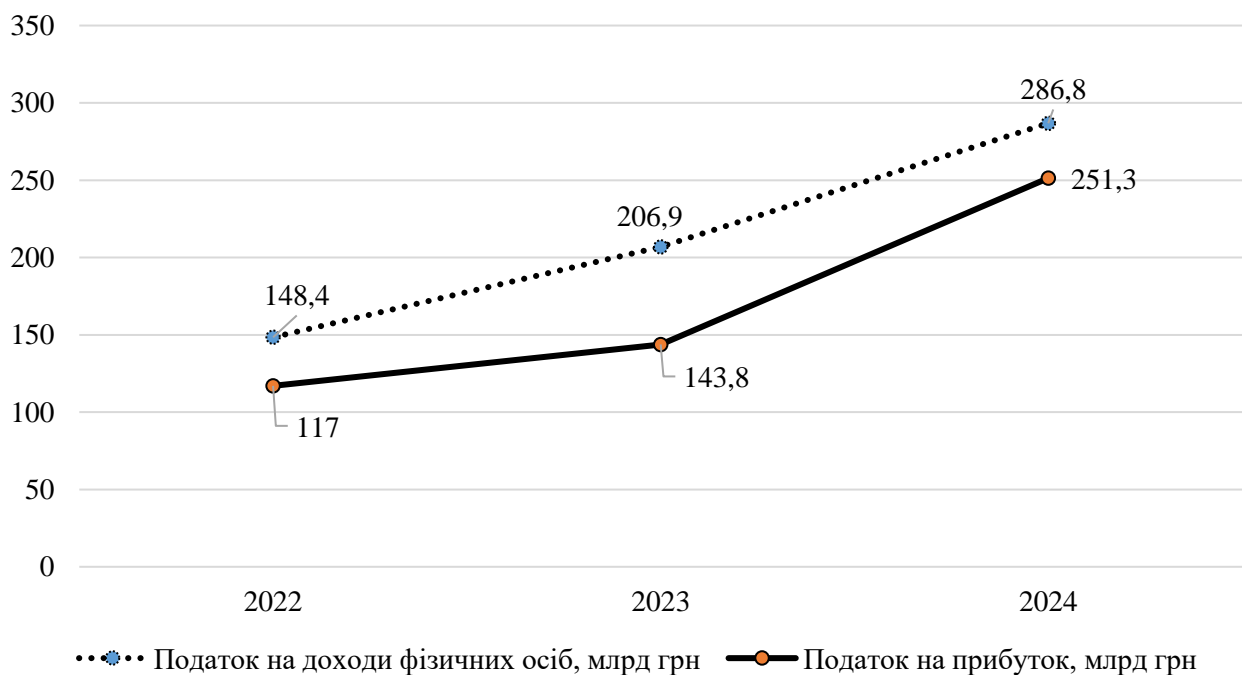
У 2023 році обсяг доходів помітно зріс і досяг 441,9 млрд грн. Попри збільшення абсолютних надходжень, темп приросту зменшився до 11%. Це може

вказувати на поступове вичерпання компенсаторних механізмів та зниження можливостей для швидкого нарощення доходів у воєнних умовах.

У 2024 році надходження до місцевих бюджетів продовжили зростати й становили 451 млрд грн, однак приріст усього 2,1% демонструє різке уповільнення динаміки. Така ситуація може бути наслідком високої бази попереднього року, обмежених ресурсів місцевих громад, зниження економічної активності та структурних змін у податкових надходженнях.

Загалом рисунок показує, що, незважаючи на стабільне збільшення обсягів доходів, темпи їх зростання суттєво сповільнюються. Ця тенденція підкреслює необхідність пошуку нових джерел наповнення місцевих бюджетів та удосконалення фінансової політики органів місцевого самоврядування в умовах тривалої нестабільності.

Розглянемо обсяги надходжень податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток за 2022-2024 роки, представлені в рис 2.2.

Рис.2.2. Обсяги надходження податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток за 2022-2024 рр., млрд грн

Джерело: [23]

Рисунок 2.2. демонструє динаміку двох ключових джерел податкових надходжень у 2022–2024 роках: податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) та податку на прибуток підприємств. На графіку ці показники подані у мільярдах гривень і відображають поступове, але нерівномірне зростання обох податків упродовж досліджуваного періоду.

У 2022 році надходження від ПДФО становили 148,4 млрд грн, що перевищує надходження від податку на прибуток, які у цей рік склали 117 млрд грн. ПДФО виступає стабільнішим джерелом доходів, тоді як податок на прибуток більш чутливий до економічної активності та фінансових результатів підприємств.

У 2023 році простежується подальше збільшення надходжень від обох податків. ПДФО зріс до 206,9 млрд грн, що свідчить про певну стабілізацію ринку праці та збереження доходів працюючого населення. Натомість податок на прибуток знизився до 143,8 млрд грн, що може вказувати на зниження прибутковості підприємств або вплив воєнних та економічних обмежень на бізнес-середовище.

У 2024 році спостерігається суттєве зростання обох показників. ПДФО піднявся до 286,8 млрд грн, демонструючи стрімке збільшення, ймовірно пов'язане з відновленням економічної активності, підвищенням середніх зарплат або розширенням зайнятості. Податок на прибуток також зріс — до 251,3 млрд грн, що свідчить про покращення фінансових результатів підприємств та активізацію господарської діяльності.

Загалом рисунок показує позитивну динаміку як ПДФО, так і податку на прибуток, але з різним характером змін. ПДФО зростає стабільніше та прогнозованіше, тоді як податок на прибуток характеризується більш вираженими коливаннями, що відображає загальний стан економіки та вплив зовнішніх факторів на бізнес.

Правовідносини щодо справляння податків і зборів до бюджетів різних рівнів регламентуються Податковим кодексом [26], а склад доходів і видатків бюджетів визначається Бюджетним кодексом України [4].

У 2022 році ключовим джерелом формування доходів загального фонду місцевих бюджетів залишався податок на доходи фізичних осіб, частка якого досягла 68,4%. Його надходження становили 272,2 млрд грн, що на 28,3% перевищує показник попереднього року. Зростання ПДФО у 2022 році було зумовлене передусім підвищенням нормативу його зарахування до місцевих бюджетів із 60% до 64%. Додатковим вагомим чинником став суттєвий приріст надходжень із грошового забезпечення військовослужбовців, що забезпечило майже третину всіх надходжень ПДФО – 83,6 млрд грн. Водночас обсяги сплати ПДФО податковими агентами із заробітної плати зменшилися на 6,9 млрд грн.

Крім того, у 2022 році фіксувалося помітне збільшення надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів, обсяг яких становив 47,2 млрд грн (на 2,1% більше, ніж роком раніше). Таке зростання пояснюється внесеними змінами до законодавства, якими було підвищено граничні обсяги доходів для фізичних осіб – підприємців, що застосовують спрощену систему оподаткування. [30].

У 2022 році надходження плати за землю (земельного податку) становили 29,6 млрд грн, що на 16,2% менше порівняно з попереднім роком. Основним фактором такого скорочення стали законодавчі зміни, згідно з якими з березня 2022 року було скасовано сплату земельного податку на територіях, де тривали або тривали раніше бойові дії, а також на тимчасово окупованих землях. З аналогічних причин відбулося і зниження надходжень від податку на нерухоме майно — вони скоротилися на 9,0% і становили 7,1 млрд грн. [30].

Податки відіграють ключову роль у механізмі державного регулювання економічних процесів, оскільки вони безпосередньо впливають на масштаби та структурні характеристики суспільного виробництва, а також на темпи економічного зростання. Забезпечення стійкого формування бюджетних доходів і досягнення фіскальної збалансованості потребує створення цілісної концепції розвитку податкової системи. Така концепція має ґрунтуватися на об'єктивних прогнозах соціально-економічного розвитку держави та комплексній оцінці податкового потенціалу окремих регіонів.

Раціональний розподіл і належне закріплення податкових джерел між різними рівнями бюджетної системи становлять фундаментальну умову формування дохідної бази як державного, так і місцевих бюджетів. Ефективність податкового регулювання визначається наявністю чітко унормованих механізмів установлення, справляння і перерозподілу податкових надходжень між бюджетами різних рівнів.

Серед пріоритетних напрямів удосконалення бюджетно-податкової політики слід виокремити подальшу оптимізацію процедур адміністрування податків і зборів; формування сприятливого податкового клімату для платників; структурне вдосконалення податкової системи з акцентом на посилення ролі прямих податків, зокрема прибуткового оподаткування; модернізацію механізмів і принципів справляння бюджетоутворюючих податків; підвищення ефективності адміністрування місцевих податків і зборів; а також систематичне оновлення податкового законодавства відповідно до сучасних економічних умов.

Досягнення високої результативності бюджетно-податкової політики потребує узгодженості темпів зростання податкового навантаження з динамікою економічного розвитку, що забезпечить стабільність фінансової системи та сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобальних трансформацій.

2.2. Зміни податкової системи України у воєнний час та їхній зв'язок з податковими пільгами

Військовий конфлікт призводить до значних руйнувань інфраструктури, зниження виробничих потужностей, втрати робочих місць та зменшення споживчого попиту, що ставить підприємства у складні умови виживання та функціонування. У таких обставинах важливу роль відіграє державна підтримка, у тому числі через податкові пільги та стимули, спрямовані на пом'якшення фінансового тиску на бізнес та стимулювання економічної активності. Проте, за

умов військового конфлікту традиційні заходи податкової політики часто виявляються недостатніми чи неефективними.

Основна проблема полягає у необхідності розробки та впровадження адаптованих податкових пільг та стимулів, які враховують специфічні потреби підприємств, що працюють у зонах воєнних дій. Це включає не лише зниження податкового навантаження, а й створення умов для залучення інвестицій, підтримки малих і середніх підприємств, а також відновлення інфраструктури.

Крім того, існує проблема забезпечення прозорості та ефективності використання податкових пільг, щоб уникнути зловживань та забезпечити цільове застосування коштів. Важливо також враховувати міжнародний досвід та адаптувати кращі практики до вітчизняних умов, що потребує ретельного аналізу та постійного моніторингу.

Таким чином, постановка проблеми полягає у необхідності комплексного підходу до розробки та впровадження податкових пільг та стимулів, які сприятимуть відновленню та сталому розвитку економіки в умовах військового конфлікту.

Держава, законодавчо закріплюючи в пп. 17.1.4 п. 17.1 ст. 17 Податкового кодексу України від 02.12.2010 р. № 2755-VI право платника податків на користування податковими пільгами за наявності підстав у порядку, встановленому ПК України, тим самим визнає за ним право вести свою господарську діяльність з максимальним використанням таких пільг з метою обчислення оптимальної суми податків в конкретних умовах господарювання згідно з діючим законодавством [26].

Попри проголошену в Податковому кодексі України формальну рівність усіх платників податків, застосування його норм демонструє значні відмінності в правовому становищі суб'єктів, що вступають в податкові правовідносини. Слід акцентувати увагу на тому, що такі відмінності є характерними не лише для фінансового права, а й для інших галузей права, де правове регулювання не завжди враховує фактичне становища суб'єктів. Це створює умови, за яких

окремі категорії осіб не можуть повною мірою реалізувати свої законні інтереси в рамках стандартної моделі правового регулювання.

Отже, виникає необхідність запровадження спеціальних механізмів правового регулювання, які компенсують наявну нерівність.

У сфері оподаткування пільги відіграють особливу роль як інструмент економічної політики, що стимулює певні види діяльності, які держава вважає пріоритетними. Ст. 30 ПК України визначає податкову пільгу як передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності відповідних підстав. Водночас підставами для надання податкових пільг є особливості, що характеризують певну групу платників податків, вид їх діяльності, об'єкт оподаткування або характер та суспільне значення здійснюваних ними витрат.

Основна мета податкових пільг – спонукати платників податків до розширення обсягів виробництва, підвищення ефективності їхньої діяльності, модернізації виробничих фондів, поліпшення умов праці тощо.

Такі заходи не тільки стимулюють розвиток окремих галузей економіки, а й загалом сприяють сталому економічному зростанню, створенню робочих місць і поліпшенню соціального благополуччя населення. З юридичного погляду, податкова пільга є універсальним правовим засобом, який виконує три ключові функції: компенсаційну, стимулюючу та гарантуючу. Компенсаційна функція дає змогу державі нівелювати фактичні відмінності в становищі різних категорій платників податків, надаючи їм більш сприятливі умови для ведення господарської діяльності.

На 2024 рік податкове законодавство налічувало менше 250 видів різних податкових пільг, чимала частина з яких все ще належить до чинних воєнних податкових пільг – пільг, які були запроваджені на період воєнного стану. Податкові пільги збереглися у вигляді:

а) податкового вирахування (знижки), що зменшує базу оподаткування до нарахування податку та збору. Їх можна поділити на: виключення з податкової

бази певних сум; виключення фактично понесених платником певних витрат; встановлення граничної суми, з якої утримуються податки;

б) зменшення податкового зобов'язання після нарахування податку та збору. Пільги пов'язані з порядком визначення суми податку, що перераховується до бюджету. Їх можна поділити на: виключення з обчисленої суми податку певної частини; надання права на податковий кредит у вигляді зменшення суми податку на величину понесених платником цільових витрат;

в) встановлення зниженої ставки податку та збору. Пільга надається для підтримки певних податкових режимів;

г) звільнення від сплати податку та збору. Пільга надається певним категоріям платників податків та має широку сферу застосування.

Аналіз податкових пільг, що надаються в розрізі окремих податків, показав, що їх найширший спектр все ще перепадає на ПДВ. Одержувачами пільг виступають: суб'єкти господарювання – організації, що здійснюють для держави соціально значущі або такі, що мають пріоритетне значення, види діяльності; суб'єкти господарювання – фізичні особи-підприємці, які не перейшли на використання спеціальних податкових режимів. Щодо податку на прибуток підприємств, як і по відношенню до податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), перелік податкових пільг також є доволі великим. Пільги щодо податку на прибуток поширюються лише на організації, які не перейшли на спрощену систему оподаткування. Очевидно, що вони є або проявом податкової політики держави в соціальній сфері, або звільняють від обов'язку сплати бюджетотримувачів з метою не перенавантажувати фінансові потоки країни, або виводять з-під оподаткування найбільш фондомісткі та дороговартісні основні засоби. Усі ці напрямки, як очевидно, враховують не стільки державні інтереси, скільки приватні інтереси платників податків.

Що ж до ПДФО, то пільги з цього податку цікаві тим, що вони поширюються тільки на фізичних осіб поза зв'язком з їхньою професійною підприємницькою діяльністю. Чинне законодавство все ще передбачає досить

широкий спектр податкових пільг, належне застосування яких необхідно і можливо використовувати з метою податкової оптимізації.

Одним із ключових чинників, які впливають на ефективність податкової оптимізації за допомогою використання податкових пільг, є врахування їх усіх, навіть найнезначніших, передбачених чинним законодавством.

Важливим у наданні податкових пільг є підтримання підприємств, які працюють у зоні військового конфлікту, стикаються з безліччю серйозних викликів та проблем, які можуть суттєво ускладнити їхнє функціонування та виживання. Тому органами державної влади повинні бути застосовані наступні податкові преференції:

- запровадження диференційованих податкових пільг — передбачає встановлення варіативних режимів податкового стимулювання з урахуванням масштабу функціонування суб'єктів господарювання, специфіки галузевої належності та рівня економічних втрат у постраждалих регіонах;

- надання податкових канікул для новостворених підприємств — передбачає звільнення нових суб'єктів господарювання, що розпочинають діяльність у зоні конфлікту, від сплати податків на період 3–5 років;

- впровадження механізмів прискореної амортизації та податкових кредитів для відновлення інфраструктури — включає застосування прискорених норм амортизації щодо капітальних інвестицій, спрямованих на інфраструктурне відновлення, а також використання податкових кредитів з метою стимулювання модернізації виробничих потужностей;

- звільнення від оподаткування імпортованих ресурсів — передбачає скасування податкових зобов'язань щодо ввезення обладнання, сировини та матеріалів, необхідних для відновлення виробничих процесів;

- запровадження податкових стимулів для інвесторів у пріоритетні галузі — полягає у встановленні спеціальних податкових режимів для інвесторів, що здійснюють вкладення у стратегічні сектори економіки, зокрема агропромисловий комплекс, будівництво та IT-сектор.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1. Міжнародний досвід повоєнного відновлення податкової системи для України

У сучасних умовах податкова система виступає ключовим структурним елементом економічного механізму держави, забезпечуючи основу для підтримання макроекономічної рівноваги. Фіскальна політика, що реалізується через інструменти податкового регулювання, формує комплекс засобів прямого та опосередкованого впливу на соціально-економічні процеси, визначаючи як поточні траєкторії функціонування, так і довгострокові тенденції розвитку окремих секторів, регіонів та економіки в цілому. Податкова система виконує функції мобілізації фінансових ресурсів до державних і місцевих бюджетів, перерозподілу доходів, регулювання обсягів виробництва та споживання, стимулювання економічної активності, а також контролю за фінансово-господарською поведінкою суб'єктів економічної діяльності. У контексті післявоєнної реконструкції особливої важливості набуває модернізація та адаптація податкової системи до актуальних викликів і потреб економічного відновлення.

Проблематика податкових реформ є особливо значущою для держав, що пережили масштабні економічні шоки або військові конфлікти, оскільки саме непрямі інструменти впливу на економічну активність можуть забезпечити поживлення підприємницької діяльності та закласти підґрунтя для подальшого сталого економічного зростання. Міжнародний досвід відновлення після воєнних руйнувань і глибоких кризових явищ може бути використаний Україною як орієнтир для формування ефективних стратегій економічного розвитку у повоєнний період.

Історія світового розвитку містить низку прикладів успішної реконструкції держав після масштабних воєнних конфліктів. Зокрема, показовими є трансформаційні моделі країн Західної Європи, Японії, Південної Кореї,

Сінгапуру та Китаю [3]. Зазначені приклади переконливо свідчать про ключову роль міжнародної підтримки та раціонального застосування податкових інструментів стимулювання, зокрема податкових гаваней і режимів преференцій. У межах глобального досвіду післявоєнної реконструкції одним із визначальних чинників виступає активне залучення зовнішньої фінансової допомоги та інвестиційних ресурсів.

Податкова політика держави може ефективно сприяти реалізації обох напрямів. У контексті використання міжнародної допомоги особливої ваги набуває контрольна функція податкової системи, що забезпечує прозоре та цільове розподілення ресурсів між усіма рівнями суб'єктів господарювання. У разі стимулювання інвестиційної діяльності вирішального значення набуває формування зрозумілої, стабільної та ефективною податкової системи з помірним рівнем податкового навантаження. Така система є важливим чинником приваблення зовнішнього капіталу, який, у свою чергу, сприятиме фінансовому оздоровленню країни та підвищенню її інвестиційної привабливості, включно з активізацією внутрішніх економічних агентів.

Окремого аналізу заслуговує міжнародний досвід функціонування податкових преференцій, податкових гаваней та спеціальних економічних зон, які виступають інструментами стимулювання розвитку територій і галузей та можуть бути адаптовані до умов національної економіки. [21].

Зазначена стратегія неодноразово демонструвала ефективність у процесах післявоєнного відновлення, оскільки забезпечує зменшення податкового навантаження та створює сприятливі умови для активізації як внутрішнього, так і зовнішнього інвестування. В українських реаліях однією з потенційно результативних моделей може бути запровадження спеціальних територіальних зон із пониженими податковими ставками та спрощеними процедурами обліку на деокупованих територіях.

Альтернативним підходом є формування окремої системи оподаткування, що функціонувала б паралельно з чинними загальною та спрощеною системами і характеризувалася б нижчим рівнем податкових ставок. Такий режим може

застосовуватися до суб'єктів господарювання, задіяних у стратегічно важливих секторах економіки, включно з аграрною сферою, ІТ-галуззю та іншими напрямками. Дія подібної системи може бути територіально обмеженою (наприклад, у межах спеціальних економічних зон) або мати часовий характер із подальшим переходом суб'єктів до загальної системи оподаткування. Запропоновані підходи становлять «м'яку» модель трансформації, що не потребує суттєвих структурних змін чинної податкової архітектури, однак існує й інша точка зору. [3].

Запровадження такої моделі може закласти передумови для формування в Україні умов, подібних до офшорних юрисдикцій, що, у свою чергу, здатне стимулювати приплив капіталу та сприяти трансформації країни в інноваційну податкову гавань. Водночас, з огляду на актуальні виклики, не можна виключати й альтернативного сценарію, що передбачає повне скасування податкових преференцій, посилення санкцій за порушення податкового законодавства, а також розширення доступу контролюючих органів до фінансової інформації, включно з відомостями про банківські рахунки, з метою запобігання ухиленню від оподаткування.

Сьогодні економічна система України перебуває у вкрай напруженому стані, що є безпосереднім наслідком повномасштабної військової агресії, розпочатої на початку 2022 року. Воєнні дії зумовили масштабні руйнування об'єктів цивільної та критичної інфраструктури, а також промислових потужностей. Значних втрат зазнали інфраструктура аграрного сектору та значна частина посівних площ, що була вилучена з сільськогосподарського обігу. У результаті було нівельовано позитивні макроекономічні тенденції, характерні для довоєнного періоду: суттєво зросли дефіцит державного бюджету та обсяг державного боргу, а видатки на оборону вимушено збільшилися у рази.

З метою прискорення повоєнного відновлення, забезпечення стійкого економічного зростання та подальшого просування на шляху європейської інтеграції Уряд України ініціював підготовку «Національної стратегії доходів України до 2030 року» (НСД). Цей програмний документ був затверджений

Кабінетом Міністрів наприкінці 2023 року. Його формування здійснювалося Міністерством фінансів України у взаємодії з іншими профільними державними інституціями, представниками бізнес-спільноти, а також за результатами консультацій із ключовими міжнародними партнерами з розвитку [25].

Національна стратегія доходів виступає комплексною дорожньою картою, спрямованою на трансформацію податкової та митної систем, а також на модернізацію механізмів їх адміністративного забезпечення. Її ключовою метою є задоволення фіскальних потреб держави у середньостроковій перспективі та стимулювання економічного розвитку шляхом усунення диспропорцій і підвищення ефективності у сфері формування доходів. Документ формує узгоджене бачення майбутньої моделі системи державних доходів, надаючи реформам чіткі орієнтири та стратегічну спрямованість.

Для результативної імплементації НСД необхідними є широка суспільна підтримка та достатній рівень політичної рішучості. Стратегія формує системний підхід до фінансування видаткових потреб держави й забезпечення фіскальної стабільності на основі послідовних та керованих рішень, на противагу фрагментарним та неузгодженим реформаторським крокам. [22].

Серед фундаментальних засад, закладених у Національній стратегії доходів, виокремлюється принцип розвитку, який передбачає спрямування державної політики на підтримку процесів відбудови, післявоєнної реконструкції та загального економічного відновлення України. Цей принцип також охоплює стимулювання розширення виробничого потенціалу та зміцнення експортних можливостей держави. Реалізація відповідної політики має передбачати впровадження інструментів, спрямованих на активізацію інвестиційної діяльності, з урахуванням практик і механізмів, які ефективно застосовуються в країнах Європейського Союзу [22].

Згідно з аналітичними матеріалами Верховної Ради, низка підприємницьких об'єднань, експертних інституцій та аналітичних центрів висловила суттєву критику як змісту Стратегії, так і процедури її ухвалення. Наголошується, що документ не був належним чином обговорений із ключовими

стейкхолдерами та містить положення, які потенційно можуть завдати шкоди бізнес-клімату, скоротити частку легального сектору економіки, знизити інвестиційну привабливість країни та негативно вплинути на економічну динаміку загалом. У відповідь на це представники бізнес-спільноти ініціювали подання Петиції до Кабінету Міністрів України з вимогою перегляду НСД після проведення публічних консультацій із бізнес-асоціаціями та громадськістю. [25].

Аналіз змісту Стратегії свідчить, що її основна спрямованість полягає у стабілізації національної економіки, формуванні сприятливого ділового середовища, впорядкуванні взаємодії з міжнародними партнерами та адаптації нормативно-правової бази до стандартів Європейського Союзу. Зазначені напрями є визначальними для забезпечення повоєнного економічного відновлення. Водночас серед широкого переліку ініціатив, запропонованих у межах НСД, виокремлюються заходи, що визначають конкретні механізми прямого державного впливу, релевантні для післявоєнної реконструкції та потенційно орієнтовані на розвиток деокупованих територій.

До таких заходів належать, зокрема:

- раціональне застосування податкових стимулів з метою активізації післявоєнної відбудови та сприяння реінвестуванню капіталу;
- запровадження механізмів оподаткування надзвичайних (непередбачених) прибутків [22].

У межах НСД передбачається модернізація чинних спеціальних економічних зон та застосування податкових стимулів, орієнтованих на витрати. Такі інструменти розглядаються як тимчасові, оскільки вони зміщують податкове навантаження в часі та не суперечать вимогам глобального мінімального оподаткування. Серед відповідних стимулів визначаються механізми повної амортизації та негайної повної амортизації, що передбачають врахування капітальних витрат у складі витрат поточного періоду.

Як зазначено у звіті щодо реалізації НСД за 2024 рік, імплементація цих заходів здійснюватиметься в рамках розроблення уніфікованого підходу до

використання податкових стимулів, включно з виробленням єдиних принципів надання податкових пільг на період 2025–2030 років. [11].

У частині оподаткування непередбачуваних прибутків Національна стратегія доходів пропонує орієнтуватися на міжнародний досвід країн, які застосовували відповідні механізми після масштабних воєнних конфліктів або природних катастроф. До таких прикладів належать США, Велика Британія, Німеччина, Японія та Австралія, де подібні інструменти використовувалися для мобілізації додаткових бюджетних ресурсів у періоди подолання криз. Особливу увагу приділено сучасній європейській практиці оподаткування надприбутків у сферах виробництва електроенергії (Греція, Угорщина, Румунія) та нафтогазовій галузі (Велика Британія). Враховується також український досвід запровадження у 2023 році додаткового податкового навантаження на банківський сектор.

У межах НСД обґрунтовується необхідність тимчасового механізму, спрямованого на вилучення надлишкової економічної ренти, що визначається як прибутковість, яка перевищує мінімально прийнятний рівень для інвесторів, незалежно від сфери її виникнення. Такий підхід забезпечує, що суб'єкти, які не отримували надприбутків, не нестимуть додаткових податкових зобов'язань. У рамках реалізації Стратегії вже вжито заходів щодо імплементації відповідних інструментів додаткового оподаткування.

Отже, розроблення та впровадження Національної стратегії доходів загалом сприяє економічному розвитку та післявоєнному відновленню України. Стратегія формує комплекс заходів, спрямованих на макроекономічну стабілізацію, окреслює дорожню карту трансформації податкової й митної політики, на яку можуть орієнтуватися учасники бізнес-середовища, передбачає посилення антикорупційних механізмів, упорядковує взаємодію з міжнародними партнерами у відповідних сферах та містить конкретні пропозиції щодо необхідних кроків і реформ, змін нормативно-правових актів та організаційних інструментів, що мають забезпечити їхнє практичне втілення. Крім того, документ визначає чіткі індикатори оцінювання прогресу реалізації програми.

Разом з тим, відзначається недостатня кількість консультацій і аналітичних досліджень щодо потенційних ризиків негативного впливу Стратегії на економічну систему держави. Важливим недоліком є також обмежена увага до деокупованих територій і регіонів, що зазнали масштабних руйнувань. Розділ, присвячений спеціальним режимам оподаткування та економічним зонам, подає лише загальні підходи до їх реформування відповідно до глобальних тенденцій, але не містить чітких планів щодо створення нових зон, покликаних залучати інвестиції та забезпечувати сприятливі умови для відновлення найбільш постраждалих регіонів.

Крім того, у частині оподаткування надприбутків, попри посилення на міжнародний досвід застосування таких інструментів у кризових ситуаціях, не визначено напрями використання отриманих державою додаткових доходів. Спрямування цих ресурсів на відновлення деокупованих територій, створення спеціальних програм реконструкції, що базуватимуться саме на цих коштах, могло б підвищити суспільну довіру, знизити ризики зловживань і забезпечити цільове використання фінансових надходжень. У цьому контексті особливо актуальним є врахування проблем аграрного виробництва на територіях, які зазнали серйозних руйнувань: одним із можливих рішень може бути звільнення від оподаткування інвестицій малих агровиробників, спрямованих на інноваційний розвиток. [45].

3.2. Напрями зміцнення податкової безпеки через ефективне функціонування податкової системи в умовах воєнного стану

Податкова безпека становить ключовий елемент фінансової безпеки держави, оскільки саме через належне функціонування податкової системи забезпечуються стабільність бюджетної сфери, виконання соціальних зобов'язань та фінансування пріоритетних напрямів економічного розвитку. Водночас тінізація економіки, податкові правопорушення та недосконалість нормативно-правового регулювання формують суттєві загрози податковій

безпеці, що, у свою чергу, негативно позначається на загальній фінансовій стійкості держави.

В умовах сучасних викликів, що постали перед Україною, питання забезпечення податкової безпеки набуває особливої актуальності у зв'язку з триваючими воєнними діями, економічною турбулентністю та нагальною потребою післявоєнного відновлення. Військові ризики, скорочення виробничих потужностей та руйнування інфраструктури істотно ускладнюють формування доходної частини бюджету, що зумовлює необхідність упровадження дієвих заходів зі зміцнення податкової системи. Додатковий тиск створює зростання бюджетних дефіцитів у воєнний період, що підсилює важливість підвищення рівня податкової безпеки з метою зменшення залежності держави від зовнішніх фінансових ресурсів.

Процеси європейської інтеграції, які передбачають гармонізацію українського податкового законодавства зі стандартами Європейського Союзу, формують нові вимоги до реформування податкової системи. Їхня реалізація потребує вдосконалення національної нормативно-правової бази, підвищення прозорості діяльності податкових органів та оптимізації механізмів податкового адміністрування.

Одним із ключових обмежувальних чинників у забезпеченні належного контролю за виконанням податкового законодавства залишається значний рівень тінізації економіки, поширені корупційні практики та низький рівень довіри до державних інституцій. У цьому контексті першочергового значення набуває боротьба з корупцією, формування прозорих механізмів взаємодії між фіскальними органами та платниками податків, а також розбудова ефективних систем моніторингу та нагляду, що є необхідними умовами зміцнення податкової безпеки.

Справді, стабільність та передбачуваність податкових правил відіграють визначальну роль у підвищенні рівня довіри до державних органів і формуванні сприятливого бізнес-клімату. Наявність стабільної податкової системи сприяє більш ефективному стратегічному плануванню підприємств і забезпечує умови

для їхнього сталого розвитку. Водночас рівень довіри до державних інституцій, відповідальних за реалізацію податкової політики та надання суспільних послуг, істотно впливає на податкову дисципліну та загальний рівень дотримання податкових норм [42].

Усунення проблеми нестабільності податкового законодавства та формування довіри шляхом забезпечення справедливого й рівного ставлення до платників створює передумови для покращення бізнес-клімату та підвищення рівня податкової дисципліни.

Поряд із цим представники поведінкової економіки наголошують на необхідності гнучкої та адаптивної податкової політики, що потребує регулярного оновлення податкових норм у відповідь на трансформацію моделей і механізмів ухилення від оподаткування. Такий підхід стає особливо важливим у контексті цифровізації економіки та появи нових форматів підприємницької діяльності (електронна комерція, криптовалютні активи), які виходять за межі традиційних податкових рамок.

За оцінками міжнародних досліджень, країни Європейського Союзу генерують близько третини глобальних ризиків, пов'язаних із корпоративними податковими зловживаннями, тоді як на африканські держави припадає лише близько 4% таких ризиків, а на країни Латинської Америки — приблизно 3%. До переліку держав, які продемонстрували погіршення показників у цій сфері, належать Бразилія, Польща та Мексика [43].

Ще одним дискусійним аспектом у межах фахових обговорень є вибір оптимальної організаційної моделі функціонування податкової системи. У наукових дослідженнях традиційно порівнюються централізовані та децентралізовані підходи до податкового адміністрування. Практика скандинавських держав засвідчує високу результативність централізованої цифрової моделі, у межах якої більшість контрольних і адміністративних процедур автоматизовані [46].

Разом із тим значна частина науковців наполягає, що саме децентралізація, зокрема на рівні органів місцевого самоврядування, створює можливості для

точнішого врахування специфіки регіональних економік та формує підґрунтя для підвищення локальної відповідальності у сфері податкового адміністрування. У межах українського контексту це питання набуває додаткового політичного виміру у зв'язку з триваючою реформою децентралізації та передачею окремих податкових повноважень громадам.

Сучасний науковий дискурс також охоплює питання впровадження цифрових технологій і штучного інтелекту для зміцнення податкової безпеки. Застосування алгоритмів штучного інтелекту, методів аналізу великих даних та блокчейн-технологій розглядається як інструмент для автоматизації контролю за податковими надходженнями та мінімізації можливостей ухилення від оподаткування. Дослідження свідчать, що держави з ефективно організованими системами податкового управління характеризуються нижчою часткою тіньового сектору та демонструють вищі темпи економічного розвитку. Ризик-орієнтовані моделі податкового контролю вже довели свою результативність в Естонії, Австралії та Канаді [44].

Водночас варто підкреслити, що результативність цифрових інструментів не слід абсолютизувати без належного рівня інституційної спроможності. У державах із низьким рівнем довіри до урядових структур та високим рівнем корупції процеси автоматизації можуть забезпечувати переважно формальне покращення звітності, не трансформуючи реального змісту податкових взаємин.

Одним із ключових дискусійних аспектів проблематики ухилення від сплати податків є визначення оптимальних механізмів впливу на платників. У цьому контексті аналізу підлягають два концептуально протилежні підходи — репресивний (каральний) та партнерський.

Репресивна модель базується на застосуванні жорстких санкцій, проведенні інтенсивних перевірок, арешті активів та інших форм примусового контролю, спрямованих на покарання порушників і запобігання податковим правопорушенням. Натомість партнерський підхід передбачає формування моделі взаємодії, у межах якої податкові органи орієнтуються на сприяння

добровільному виконанню податкових зобов'язань шляхом удосконалення сервісних функцій та механізмів консультативної підтримки платників.

Упродовж останніх десятиліть значної актуальності набув підхід горизонтального моніторингу, який розглядається як один із найпрогресивніших механізмів податкового контролю. Ця модель сформувалася як альтернатива традиційним наглядовим процедурам, що переважно застосовувалися в умовах дефіциту довіри між державними інституціями та платниками податків. Концепція горизонтального моніторингу базується на принципах партнерства, співпраці та взаємної довіри, у межах яких податкові органи та бізнес-структури спільно працюють над забезпеченням прозорості, підвищенням рівня добровільного виконання податкових зобов'язань та попередженням правопорушень.

У сучасній практиці горизонтальний моніторинг розглядається як різновид альтернативних механізмів запобігання та врегулювання податкових спорів. На сьогодні цей підхід упроваджено приблизно у тридцяти країнах світу. Його застосування ґрунтується на ідеях довіри, відкритості та взаємовигідної кооперації між державою та суб'єктами господарювання. [32].

Метод горизонтального моніторингу був уперше впроваджений у Нідерландах у 2005 році, що відбулося з урахуванням рекомендацій Наукової ради з державної політики. У зазначених рекомендаціях акцентувалося на необхідності формування нової моделі взаємодії між платниками податків і державою, заснованої на принципах партнерства, прозорості бізнес-процесів та взаємної відповідальності. Передбачалося, що держава бере на себе функцію забезпечення комплексного та ефективного податкового регулювання, водночас стимулюючи розвиток механізмів саморегулювання й самоконтролю серед учасників податкових правовідносин. [12].

Після Нідерландів наступною державою, що впровадила елементи моделі горизонтального моніторингу, стала Ірландія, де у вересні 2005 року запрацювала спільна програма податкової служби та великих корпоративних платників. Ірландська податкова адміністрація сформулювала один із ключових

принципів цієї моделі: участь підприємства у системі не повинна трактуватися як свідчення наявності податкових порушень у минулому, так само як вихід із програми не може автоматично інтерпретуватися як ознака виникнення податкових ризиків. Важливим аспектом ірландського підходу є те, що завдяки горизонтальному моніторингу податкові органи отримують підтвердження того, що управлінські рішення компанії зумовлені передусім її економічними та стратегічними інтересами, а не прагненням до штучної податкової оптимізації. [15].

Концепція «горизонтального моніторингу» ґрунтується на принципі взаємної довіри та партнерської взаємодії між платником податків і податковою адміністрацією. Однією з основних її переваг є зменшення кількості податкових перевірок, а також мінімізація конфліктних ситуацій між державою та бізнесом. Водночас, у контексті поширених масштабних схем податкового шахрайства науковці акцентують увагу на доцільності застосування асиметричного підходу: для добросовісних платників — орієнтація на сервісну модель і спрощені процедури, тоді як щодо суб'єктів із підвищеним ризиком — посилення контролю, превентивні заходи та більш суворі санкції.

Не менш вагомим напрямом є формування високого рівня податкової культури серед громадян і суб'єктів господарювання. Податкова дисципліна залежить не лише від удосконалення нормативно-правової бази, а й від розвитку громадянської відповідальності щодо виконання податкових зобов'язань. Освітні ініціативи, підвищення інформованості населення про роль податків у забезпеченні функціонування державних інститутів можуть сприяти формуванню більш сприятливого податкового середовища. Водночас досягнення цієї мети потребує не тільки поширення інформації, а й трансформації суспільного сприйняття оподаткування — від уявлення про нього як про фінансове навантаження до усвідомлення його як суспільного обов'язку.

Результати критичного аналізу свідчать, що універсальної моделі чи механізму забезпечення податкової безпеки не існує. У сучасних наукових дискусіях дедалі більшої підтримки набуває концепція гібридної моделі

податкової безпеки, яка поєднує стабільність і гнучкість податкового законодавства, інтегрує цифрові інструменти з інституційним розвитком, збалансовує регуляторні та сервісні функції податкових органів, забезпечує їх інституційну незалежність і орієнтується на довгострокове планування фіскальної політики. Такий підхід сприяє підвищенню ефективності податкового адміністрування, створенню передумов для підприємницького розвитку та зниженню ризиків для всіх учасників податкових правовідносин.

Застосування гібридної моделі дає змогу зміцнити податкову дисципліну, водночас підтримуючи конкурентоспроможність національної економіки та стійкість державних фінансів.

ВИСНОВКИ

Комплексне наукове обґрунтування особливостей функціонування та трансформації податкової системи України в умовах воєнного стану дало можливість визначити напрями її удосконалення з урахуванням потреб економічної стійкості та відновлення держави.

Для підвищення ефективності функціонування податкової системи України необхідно забезпечити стабільність нормативно-правового регулювання податкових відносин. Важливо, щоб запропоновані зміни та нові податкові механізми були зрозумілими, доступними для суб'єктів господарювання та не зазнавали частих і непередбачуваних коригувань, оскільки правова визначеність є ключовою умовою для формування сприятливого бізнес-середовища.

Отже, реформування податкової системи України повинно здійснюватися комплексно та з урахуванням необхідної гнучкості. Така трансформація має бути спрямована на стимулювання економічного зростання, підвищення ефективності державного управління, забезпечення соціальної справедливості та адаптацію до сучасних викликів глобалізованої економіки.

Податки відіграють ключову роль у механізмі державного регулювання економічних процесів, оскільки вони безпосередньо впливають на масштаби та структурні характеристики суспільного виробництва, а також на темпи економічного зростання. Забезпечення стійкого формування бюджетних доходів і досягнення фіскальної збалансованості потребує створення цілісної концепції розвитку податкової системи. Така концепція має ґрунтуватися на об'єктивних прогнозах соціально-економічного розвитку держави та комплексній оцінці податкового потенціалу окремих регіонів.

Серед пріоритетних напрямів удосконалення бюджетно-податкової політики слід виокремити подальшу оптимізацію процедур адміністрування податків і зборів; формування сприятливого податкового клімату для платників; структурне вдосконалення податкової системи з акцентом на посилення ролі прямих податків, зокрема прибуткового оподаткування; модернізацію

механізмів і принципів справляння бюджетоутворюючих податків; підвищення ефективності адміністрування місцевих податків і зборів; а також систематичне оновлення податкового законодавства відповідно до сучасних економічних умов.

Для підсилення фіскального потенціалу прямих податків доцільним є ґрунтовне вивчення та адаптація практик розвинених країн. Одним із ключових напрямів модернізації виступає імплементація прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб та прибутку підприємств. Застосування прогресивності передбачає підвищення податкових ставок у міру зростання доходів, що забезпечує більш рівномірний розподіл податкового навантаження та сприяє зменшенню соціально-економічної диференціації.

Перспективним також є запровадження податку на виведений капітал, який стимулюватиме бізнес до реінвестування фінансових ресурсів у розвиток виробництва та інноваційні проекти, водночас зменшуючи масштаби виведення капіталу за кордон. Доцільним видається і перегляд підходів до оподаткування предметів розкоші та послуг преміального сегмента, що може підвищити бюджетні надходження та посилити соціальну орієнтованість податкової системи.

Разом з тим, запозичення зарубіжного досвіду має супроводжуватися його адаптацією до структурних особливостей національної економіки. Упровадження будь-яких нових інструментів вимагає ретельної оцінки їхніх макроекономічних наслідків, а також забезпечення належного рівня податкового адміністрування.

У контексті повоєнного відновлення України податкова система набуває стратегічного значення як не лише фіскальний, але й регулятивно-стимулюючий інструмент, здатний активізувати економічне зростання. Міжнародна практика підтверджує результативність використання податкових важелів, зокрема спеціальних режимів і вільних економічних зон, для залучення інвестицій та активізації ділової активності.

«Національна стратегія доходів України до 2030 року» є важливим системним кроком у напрямі зміцнення фіскальної стійкості та поглиблення європейської інтеграції. Її положення щодо податкових стимулів для відбудови та оподаткування надприбутків узгоджуються зі світовими трендами й здатні стати додатковим джерелом фінансового забезпечення відновлювальних процесів. Особливе значення має модернізація спеціальних режимів оподаткування з урахуванням вимог Глобального мінімального податку та впровадження витратних податкових стимулів, що є необхідними умовами досягнення довгострокової фіскальної стабільності.

Для забезпечення податкової безпеки необхідно поєднувати стабільність і адаптивність податкового законодавства, інновації в податковому управлінні, а також формування відповідальної податкової культури. Цей комплексний підхід дозволить створити ефективну та прозору податкову систему, здатну сприяти економічному зростанню, забезпечувати справедливе оподаткування та підтримувати соціальну стабільність в умовах глобальних змін. У майбутньому можна зосередитись на дослідженні шляхів розвитку ефективних механізмів виявлення податкових порушень та інтеграції інноваційних технологій у податкову систему.

Список використаних джерел

1. Андущенко В. С. Податкова система : Навчальний посібник. Київ, 2015. 416 с.
2. Баранова В. Г., Дубовик О. Ю., Хомутенко В. П. Податкова система : Навчальний посібник. Одеса : ВМВ, 2014. 344 с.
3. Бородіна О. А., Ляшенко В. І. (2023). Податкова реформа як імператив повоєнного відновлення України. Економіка та суспільство. № 54. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-54-3.
4. Бюджетний кодекс України. Документ 2456-VI, редакція від 05.03.2025. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
5. Варналій З. С. Податкова система України: інституціонально-функціональна структура та шляхи модернізації. Економічний дискурс. 2018. № 2. С. 15–24.
6. Волощук М. Г., Матьола І. І., Карабін Т. О., Білаш О. В. Становлення та розвиток податкової системи України. Монографія. Ужгород : Вид. Олександрів Гаркуші, 2021. С. 164.
7. Гавриленко В., Демиденко С. Податкове навантаження як показник ефективності податкової системи в Україні. Економічний вісник Черкаського державного технологічного університету. 2023. Т. 24. № 1. С. 46–55.
8. Гончарова Р. А. Аналіз податкового навантаження в системі оцінювання якості податкової політики держави. Вісник СумДУ. Серія Економіка. № 3. 2021. С. 203–210.
9. Доходи державного бюджету України. IndexMinfin. URL:[ps://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/](https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/)
10. Єлінський А. В. З історії оподаткування зарубіжних країн: від давніх часів до XVIII століття. Фінансове право. 2006. № 5. С. 5–10.
11. Звіт про стан виконання національної стратегії доходів до 2030 року у 2024 році URL: <https://surli.cc/ziuxt>
12. Касьяненко Л. М., Коломієць П. В. Аналітичний огляд поглядів вітчизняних науковців стосовно сутності поняття "податкова безпека" в

правовому контексті. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2021. № 1. С. 84-87

13. Коровій В. В. Система податкового регулювання в умовах трансформаційної економіки. Бізнес Інформ. № 5. 2021. С. 359–364.

14. Кріштопа І. Ю. Інституційні особливості адаптації податкової політики України до європейських стандартів. Економіка і держава. 2022. № 3. С. 28–32.

15. Кушнерук О. Й., Алексеєнко Н. М. Податкова безпека: питання теорії, методології та економічної динаміки. *Наукові праці НДФІ*. 2020. № 1 (90). С. 129-144

16. Лоскоріх Г. Л., Сочка К. А., Шебештень Е. Г. План дій BEPS: ключові положення для оподаткування прибутку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 20. С. 94-100.

17. Лоскоріх Г., Перчі О. Сутність імплементації Плану BEPS для бюджетно-податкової системи України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 15. С. 147-154.

18. Любич О. О. Електронне адміністрування як елемент цифровізації фіскальної системи України. *Фінанси України*. 2023. № 5. С. 47–53.

19. Матвійчук Л., Олійник Л. Податкове навантаження вітчизняних підприємств в умовах воєнного стану: методичний аспект. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2022. № 3. С. 192–198.

20. Мельник М. І., Єфіменко Т. І. Податкова політика України: проблеми та перспективи розвитку. *Науковий вісник НАН України*. 2021. № 4. С. 12–20.

21. Міжнародний досвід економічного відновлення: уроки для України. Аналітичний звіт. Український центр європейської політики. 2015. С. 13-15.

22. Національна стратегія доходів до 2030 року. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf

23. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/>

24. Пабат О. В. Принципи побудови податкової системи України. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2015. № 3 (70). С. 120–127.
25. Парламентське дослідження щодо впливу Національної стратегії доходів до 2030 року на бізнес, зокрема, малий та середній. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33114.pdf>
26. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI: станом на 1 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
27. Подік І. Податкова медіація як спосіб узгодження публічних та приватних інтересів в оподаткуванні. *Управління публічними фінансами та проблеми забезпечення національної економічної безпеки: збірник тез Податкового конгресу* (м. Ірпінь, 12 грудня 2019 р.). Ірпінь: Університет ДФС України, 2019. С.291-294.
28. Пойда-Носик Н. Н. Податкова конкурентоспроможність як індикатор податкової безпеки України в умовах впливу глобальних ризиків. *Менеджмент і безпека в умовах війни: теоретичні та прикладні аспекти: матеріали науково-практичної інтернет-конференції* (м. Львів, 13 травня 2022 року) / упоряд. В.С. Бліхар. Львів : ЛьвДУВС, 2022. С. 324-327.
29. Пойда-Носик Н. Н., Лийзьо Н. В. Проблеми і шляхи підвищення рівня податкової безпеки в Україні. *Актуальні питання економіки, обліку, фінансів та управління персоналом : зб. матеріалів міжн. наук.-практ. конф.* (м. Ужгород, 28-29 квітня 2020 р.). Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2020. С. 134-135.
30. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану: Закон України. Документ 2173-IX від 01.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20#Text>
31. Про систему оподаткування: Закон України від 25.06.1991 р. № 1251-XII (*втратив чинність*). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1251-12#Text>

32. Пухальський В. Горизонтальний податковий моніторинг як напрям удосконалення податкового контролю. *Молодий вчений*. 2021. № 5 (93). С. 146-151
33. Сідельникова Л. П., Костіна Н. М. Податкова система: навчальний посібник. Київ : Ліра-К, 2012. 576 с.
34. Сковорода, А., Аверкіна, М. Роль податків у формуванні доходів державного бюджету України. *Молодий вчений*, 2024. №2 (126). С. 80-85. DOI:<https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-2-126-12>.
35. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів. Київ. Наш формат. 2018. 722 с.
36. Тучак Т., Німак Я. Фіскальні важелі та правові засади створення індустріальних парків в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-64>.
37. Чугунов І., Пасічний М., Нікітішин А. Доходи Державного бюджету України в умовах воєнного стану. *SCIENTIA FRUCTUOSA*. 2022. № 5. С. 124-137
38. Шило Ж. С. Реформування податкової системи України: проблеми та перспективи. *Вісник НУВГП. Серія «Економічні науки»*. 2023. № 1(101). С. 247–258.
39. Шульга А. А. Природа податків, функції й принципи оподаткування. *Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна*. 2007. Вип. 17. С. 270-274. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdnuzt_2007_17_60
40. Юрківський О. Й., Литвинчук О. В. Нейтральність оподаткування та соціальна справедливість як принципи оподаткування в Україні. *Економіка, управління та адміністрування*. Випуск (3(105)). С. 59-65. URL: [https://doi.org/10.26642/ema-2023-3\(105\)-59-65](https://doi.org/10.26642/ema-2023-3(105)-59-65)
41. Янжул І. І. Досвід дослідження англійських непрямих податків. *Акциз*, 1874.

42. Antonios M. Koumpias, Gabriel Leonardo, Jorge Martinez-Vazquez. Trust in Government Institutions and Tax Morale. *FinanzArchiv: Public Finance Analysis*, Mohr Siebeck, Tübingen. 2021. Volume 77, issue 2. P. 117-140. doi: 10.1628/fa-2021-0006
43. Fleck A. The UK Dominates the Most Damaging Tax Havens. *Statista*. 2024. [URL:https://www.statista.com/chart/18221/uk-dominates-most-damaging-tax-havens/](https://www.statista.com/chart/18221/uk-dominates-most-damaging-tax-havens/)
44. Kitsios E., Jalles J. T., Verdier G. Tax Evasion from Cross-Border Fraud: Does Digitalization Make a Difference? *IMF Working Paper*. 2020. WP/20/245. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2020/11/13/Tax-Evasion-from-Cross-Border-Fraud-Does-Digitalization-Make-a-Difference-49857>
45. Savchenko, V., Kononenko, L., & Gai, O. Taxation of agricultural producers: state, problems and prospects. *Economic Scope*. 2023, (186), 114-118. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/186-20>
46. Taxes in Sweden. Here's your quick guide to the Swedish tax system, 5 pointers. 2025. [URL:https://sweden.se/life/society/taxes-in-sweden](https://sweden.se/life/society/taxes-in-sweden)